

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 376–056.264 : 159.946.3

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-1-89-98

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF SPEECH READINESS FOR
SCHOOL OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE WITH VISUAL
IMPAIRMENTS

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДО
ШКОЛИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ
ЗОРУ

Olena BIELOVA,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

alena.bielova77@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-6162-4106>

*Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko
National University*

✉ 62, Ogienko Sr.,

*Kamyanets-Podilsky, Khmelnytsky
region, 32300*

Олена БЄЛОВА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

alena.bielova77@gmail.com

*Кам'янець-Подільський
національний університет імені
Івана Огієнка*

✉ вул. Огієнка, 62,

м. Кам'янець-Подільський, 32300

Original manuscript received: February 13, 2021

Revised manuscript accepted: April 10, 2021

ABSTRACT

In scientific work, the theoretical analysis on the problem of studying the speech readiness of preschool children with visual impairments is considered. The purpose of the study is a theoretical study of speech readiness for the schooling of preschool children with visual impairments. Objectives of the study are: to highlight the theoretical analysis of the scientific literature, both classical and modern research, on the problem of study domestic and foreign scientists who cover the problem of speech readiness of older preschool children with visual impairments; study of the influence of visual impairments on the peculiarities of speech development and speech readiness for school of older preschool children. Research methods in our work are the use of scientific experimental and methodological sources in special pedagogy and psychology. As a result of scientific and theoretical research it was determined that depending on the specifics of disorders visuals (blind – complete lack of visual sensation, with reduced vision – impaired perception of color, light), speech development in children with visual impairments has its own characteristics. This also affects speech readiness for school children with visual impairments. Medical influence, educational and corrective work can bring this category of children closer to typical development. It has been established that children with visual impairments (blind and visually impaired) have a specific perception of the world around them. Compensatory capabilities are provided by a preserved analytical system (hearing, tactile sensation, etc.). There is a violation of the substantive, effective correlation with the meaning of the word; communicative speech suffers. Speech readiness for the schooling of each category of children depends on specially selected educational and

correctional programs. The basis of speech readiness is considered to be the formation in children of all components of speech phonemic, phonetic, lexical, understanding the meaning of words, enriched vocabulary, grammatical, discursive, socio-cultural, ethno cultural.

Key words: *speech readiness, children of senior preschool age, visual impairment*

Вступ. Мовленнєва готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі є актуальним питанням сучасної дошкільної освіти. Існують різні її моделі, зміст періодично змінювався відповідно до суспільно-економічних вимог. Перехід від дошкільної до початкової шкільної освіти передбачає психологічну, педагогічну, пізнавальну, мовленнєву, фізіологічно-функціональну сформованість дитини. Мовленнєва готовність учня, що потрапляє в шкільний простір, забезпечує повноцінне сприйняття навчальної інформації (імпресивне форматування); вміння вільно узагальнювати, аналізувати освітній матеріал; висловлювати власні думки, позиції (експресивне відтворення); вільно налагоджувати комунікативні зв'язки між однолітками та вчителями. Недостатнього сформована мовленнєва готовність у старших дошкільників з порушеннями зору впливає на рівень засвоєння дітьми навчальної програми та взаємини у дитячому колективі. Тому, нами здійснено теоретичний аналіз дослідження наукової літератури щодо проблеми вивчення.

Дослідження дітей з порушеннями зору зосереджені на психоаналітичній діагностиці (S. Fraiberg, 1972), особливостях розвитку їхньої практичної (N. Mayadas, 1972), навчальної (V. Bishop, 1996) діяльності, а також на загальному розвитку (M. Norris, 1957; D. Warren, 1977). Наукове вивчення мовлення цієї категорії дітей засвідчує низький рівень мовної вмотивованості (В. Вавіна, 2008), чималі труднощі під час говоріння (Т. Семенишена, 2011), комунікації (В. Вавіна, 2008; І. Некрасова, 2002; Т. Семенишена, 2011; В. Феоктістова, 2005 та ін.), розуміння значень слів (В. Ремажевська, 2010), порушення мовленнєвого уявлення про образи предметів (Л. Плаксіна, 1999); труднощі використання мовних засобів у життєвих ситуаціях; проблеми під час засвоєння писемного мовлення (Л. Коломієць, 2014), зв'язного, діалогічного та монологічного мовлення (Т. Дегтяренко, 2005; С. Покутнева, 2014). Окрім того, у наукових працях спостережені порушення фонетичного, фонетико-фонематичного, лексико-граматичного характеру (Л. Волкова, 1990; А. Лукошевічене, 1986). Усе це впливає на загальну готовність старших дошкільників до навчання в школі (Л. Коломієць, 2014; Т. Свиридюк, 1984; Л. Чорних). Корекційна робота, описана науковцями, включає медико-педагогічну корекцію (Т.Гребенюк, І.Сасіна, Ю.Тімакова, 2005); реабілітаційну роботу (Т. Дегтяренко, 2005; Ю. Картава, 2006; І. Паласевич, 2014); формування індивідуального лексикону (О. Шалай, 2004), зв'язного мовлення з використанням казкотерапії (С. Федоренко, 2015), Я-концепції (О. Таран, 2008), засвоєння знань із природознавства

(О. Паламар, 2018), комунікативної культури (Г. Нікуліна, 2006;), комунікативної готовності до школи (Г. Ватаманюк, 2016), смислового розуміння мовлення (А. Лукошевічене, 1986); розвиток пізнавальної діяльності (А. Андросян, 2004).

Мета дослідження – теоретичне дослідження мовленнєвої готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору.

Завдання дослідження – здійснити теоретичний аналіз наукової літератури щодо проблеми вивчення мовленнєвої готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору; проаналізувати особливості розвитку мовлення у дітей з порушеннями зору; визначити основні порушення мовлення; розкрити зміст мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору.

Методи та методики дослідження. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури щодо проблеми вивчення мовленнєвої готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору; змістово-теоретичне узагальнення результатів матеріалів дослідження та визначення перспективних шляхів експериментальної роботи.

Результати та дискусії. Директива психолого-педагогічного вивчення дітей із порушеннями зору, проблема інтеграції їх в освітній простір була і є об'єктом досліджень багатьох вітчизняних (А. Андросян, Л. Вавіна, В. Вертугіна, Т. Гребенюк, І. Гудим, Т. Дегтяренко, Ю. Картава, Л. Коломєєць, С. Кондратенко, І. Некрасова, І. Паласевич, О. Паламар, Л. Плаксіна, В. Ремажєвська, Т. Семенишена, Є. Синьова, Т. Свиридюк, Г. Сушкова, О. Таран, С. Федоренко, Л. Черних та ін.), російських (А. Лукашевічене, О. Лапп, Г. Нікуліна, Л. Солнцева, О. Шалай, В. Феоктістова та ін.), зарубіжних (V. Bishop, S. Fraiberg, N. Mayadas, M. Norris, D. Warren та ін.) науковців.

У науковій літературі причини порушення зору поділяють на *вроджені* та *набуті*. Розрізняють *стаціонарні* порушення зорового аналізатора (під впливом лікування припиняється розпад зору вроджених вад: мікрофтальми, колобоми, астигматизму, катаракти) й ті, що *прогресують* (поступове погіршення зорових функцій під впливом патологічних чинників).

Зважаючи на психолого-педагогічні характеристики дітей із порушеннями зору поділяють на дві групи:

- 1) сліпі (повна відсутність зорового відчуття);
- 2) зі зниженим зором (порушується сприймання кольору, світла).

У сліпих дітей відсутнє чітке розуміння слів із конкретним значенням. Компенсація втраченого зору відбувається за допомогою збереженої аналізаторної системи (слуху, тактильного відчуття, смакового тощо). Натомість діти зі зниженим зором найчастіше мають проблеми під час говоріння (Т. Семенишена) та комунікації з близьким оточенням (В. Вавіна).

Л. Вавіна, В. Ремажевська, Г. Сушкова в навчально-корекційній роботі з дітьми, що мають вади зору, крім формування пізнавальних і тактильних процесів, передбачають ще й розвиток мовленнєвих здібностей. Оскільки в цієї категорії дітей спостерігаються порушення предметного, дієвого співвіднесення зі значенням слова, В. Ремажевська пропонує працювати над різними видами мовленнєвої діяльності, а саме: зв'язним та граматичним мовленням, наповненням словникового запасу, правильною звуковимовою, пропедевтичною підготовкою до писемного мовлення; розвитком сенсорного сприймання, зорово-просторового уявлення, вмінням співвідносити слова з їхнім лексичним значенням (Ремажевська, 2010: 161]. Розроблена діагностична методика Л. Вавіної, В. Ремажевської, яка включає малюнки жовто-чорних кольорів, дозволяє дітям краще сприймати дослідницький матеріал, який, за словами авторів, допомагає виявити ознаки порушень писемного мовлення (дизграфії) в старших дошкільнят.

Л. Плаксина у своїй праці наголошує, що дітям із вадами зору притаманне збіднення процесу уявлень та предметних образів, зниження чуттєвого досвіду, що впливає на рівень їхньої мовленнєвої орієнтації (Л. Плаксина, 1999: 21). Науковиця Л. Коломєєць зауважує, що недорозвинення мовлення в поєднанні з порушеннями зору призводить до неготовності дітей навчатися в школі. У дошкільнят спостерігають затримку під час формування мовленнєвих навичок, невміння застосовувати на практиці мовні засоби, а також проблеми під час засвоєння писемного мовлення. Лише комплексний логопедичний вплив з опорою на збережені аналізатори допомагає здійснити корекцію мовленнєвої системи: фонетико-фонематичних і лексико-граматичних норм мовлення, зв'язного мовлення, фонематичного слуху, навичок слухового аналізу та синтезу, диференціацію звуків тощо (Коломєєць, 2014).

Дослідниця Л. Вавіна (2008) зазначає, що мовленнєва діяльність дошкільників із порушеннями зору недостатньо активна: причиною є низький рівень умотивованості під час спілкування з близьким оточенням. Вона пропонує формувати спеціальні мотиви, які спонукатимуть дітей до використання усного зв'язного мовлення в різних навчальних та життєвих ситуаціях.

На важливість сформованості зв'язного мовлення звертали увагу й інші вчені (Т. Дегтяренко, С. Покутнєва), зокрема, С. Покутнєва пропонує на початковому етапі проводити словникову роботу та займатися граматичною будовою мовлення. На її думку, для того, щоб дошкільники опанували зв'язне мовлення необхідна систематизована робота: засвоєння навичок і вмінь діалогічного мовлення та формування монологічного (Покутнєва, 2014).

Мовленнєвий розвиток, як стверджує Т. Свиридюк (1984), входить до складу інтелектуальної готовності. Він забезпечує змістовий (загальні уявлення про навколишній світ і початкові предметні знання з мови, математики, природознавства тощо) та процесуальний (оволодіння навчальними елементами та розумовими діями) аспекти

готовності. За спостереженнями автора, саме процесуальний напрям частково забезпечує мовленнєву підготовку: знання про звукобуквений аналіз, наголошеність складу тощо (Свиридюк, 1984).

Результати дослідження російських учених Л. Волкової та А. Лукашевічене вказують на те, що дошкільникам з порушеннями зору притаманні системні порушення мовлення фонетичного, фонетико-фонематичного, лексико-граматичного (загального недорозвинення мовлення) характеру. Означені мовленнєві недоліки є спільними як для дітей із типовим зором так і порушеним. Тому навчально-корекційна робота має враховувати результати обстеження та визначений рівень сформованості мовлення.

Науковець Т. Семенишена, досліджуючи мовленнєву готовність дітей дошкільного віку зі зниженим зором, спостерігає в багатьох труднощі пов'язані з фонематичним сприйняттям усного мовлення. Вона також зазначає, що більшість дошкільників маючи компенсаторні можливості, сприймає мовлення на слух на достатньому та високому рівнях, як і їх однолітки без зорових патологій. Проблеми виникають під час "говоріння" та "комунікації" з дорослими й однолітками. Тому, звісно, дослідниця виділяє критерії мовленнєвої готовності до шкільного навчання, які мають бути сформовані в цієї категорії дітей: фонетичний (звуко-буквений аналіз); фонематичний контроль (слухання, розуміння почутого); лексико-граматичне (правильна побудова лексичних одиниць у граматичних конструкціях) розуміння мовлення; словниковий запас; розвиток діалогічного; монологічного та зв'язного мовлення.

Висновки. Аналіз науково-теоретичної літератури щодо проблеми дослідження мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору показав:

1) від тяжкості порушень зору мовленнєвий розвиток дітей набуває певних особливостей: у сліпих дітей труднощі у розумінні слів із конкретним значенням, компенсаторні можливості забезпечують збережені аналізаторні системи. Діти зі зниженим зором мають проблеми під час говоріння та комунікації;

2) у двох групах дітей спостерігаються системні порушення мовлення фонетичного, фонетико-фонематичного, лексико-граматичного характеру;

3) основною вимогою до засвоєння грамоти в школі дітьми з порушеннями зору виступає їх мовленнєва готовність, яка охоплює не окремі складові (які представлені в наукових доробках: розвиток мовного мотиву, словника, фонетико-фонематичного розуміння мовлення, процесу говоріння, комунікації, слухання тощо), а комплексну сформованість артикуляційної моторики, фонематичного слуху, правильної звуковимови, достатнього рівня словникового запасу (активного та пасивного), граматичних, лексичних (уявлення про навколишню дійсність) норм мовлення, діалогічного, монологічного, зв'язного мовлення, оволодіння навичками письма та читання.

Література

[Андрасян А. Л.](#) *Музично-дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з вадами зору* : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. 2004. 21 с.

Вавіна Л. Ремажевська В. *Розвиваємо у дитини вміння бачити: від народження до 6 років : поради батькам*. Київ : Літера ЛТД, 2008. 128 с.

Вавіна Л. С., Гудим І. М., Кондратенко С.В., Довгопола К. С., Нафікова Л. А. *Особливості розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями зору* Київ : Педагогічна думка, 2012. 138с.

[Вертугіна В. М.](#) *Ігрова діяльність як засіб підготовки дітей з відхиленням зору до навчання в загальноосвітній школі. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіті* : зб. наук. пр. 2011. Вип. 1 (44). С. 46–49.

Ватаманюк Г. Психолого-педагогічні аспекти формування соціально-комунікативної готовності дошкільників до навчання у школі засобами гри. зб. наук. праць. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. Вип. 20 (1) Ч.2. 2016. С. 183–188.

Волкова Л.С. *Выявление и коррекция нарушений устной речи у слепых и слабовидящих детей*. Киев : УОС, 1990.

[Гребенюк Т. М.](#) *Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору*. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Ін-т корекц. педагогіки та психології. Київ. 2008. 146 с.

Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. *Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору*. Київ : Знання, 2005. 147 с.

[Дегтяренко Т. М.](#) *Комплексна система корекційно-реабілітаційної роботи в дошкільному закладі для дітей з порушеннями зору* : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03. Ін-т спец. педагогіки АПН України. К Київ. 2005. 22 с.

[Картава Ю. А.](#) *Корекція психофізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушенням зору засобами ритміки* : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.03 / Ю. А. Картава; Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка. Київ. 2006. 20 с.

Коломєєць Л.М. Логопедичний супровід дітей з порушеннями зору. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія*. Вип. 5. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2014. С. 179 – 185.

[Кондратенко С.](#) *Навчально-корекційна робота у спеціальних дошкільних закладах для дітей із порушенням зору*. [Дефектологія](#). 2011. № 2. С. 16–19.

Лапп, Е. А. *Развитие речи детей 5-6 лет с нарушениями зрения: планирование и конспекты*. Москва : ТЦ Сфера, 2006. 256 с.

Лукашевичене, А. Н. *Особенности формирования смысловой стороны речи у слабовидящих дошкольников* : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03. Москва. 1986.

[Некрасова І. М.](#) *Психологічні особливості комунікативної сфери слабозорих дошкільників з афективною поведінкою* : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.08; Ін-т дефектології АПН України. Київ. 2002. 20 с.

Никулина Г. В. *Формирование коммуникативной культуры лиц с нарушениями зрения* : теорет.-экспер. исследование. СПб. : КАРО, 2006. 400 с.

Паламар О. Психологічні основи корекційнокомпенсаторної роботи при вивченні природознавства дітьми з порушеннями зору. *Psychological journal*. Вип.8 (18). 2018. С. 131–143.

Паласевич І. Корекційно-реабілітаційна робота ДНЗ з дітьми, що мають порушення зору. *Людинознавчі студії. Випуск двадцять дев'ятий. Педагогіка*. 2014. С. 137–147.

Плаксина Л.И. *Психолого-педагогическая характеристика детей с*

нарушениями зрения. Москва : РФОИКП, 1999. с.224.

Покутнева С. Компенсация как основная форма развития детей из глубокими нарушениями зору. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2014. №2. С. 44–45. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog> (2).7. 2014.

Програми для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з вадами зору / за ред. В. Ремажевської. Львів : Український бестселер, 2010. 225 с.

Свиридюк Т.П. *Підготовка слабовидящих детей к школе.* Київ : Рад. школа, 1984. 95 с.

Синьова Є.П. *Тифлопсихологія.* Київ: Знання, 2008. 365 с.

Солнцева, Л. И. О некоторых особенностях развития слепого ребенка дошкольного возраста. *Воспитание и обучение слепого дошкольника.* Москва, 1967. С. 6–10.

Семеновна, Т. О. *Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку зі зниженим зором до навчання в школі :* автореферат дис... канд. пед. наук : 13.00.03 – корекційна педагогіка. 2011. Київ.

Сушкова Г. Вади зору – не перешкода для повноцінного розвитку дітей. *Дошкільне виховання.* 2006. № 12. С. 11 – 13.

Таран О. П. *Особливості формування Я-концепції у слабозорих дошкільників :* автореф. дис... канд. психол. наук. Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ. 2008. 24 с.

Федоренко С. В. Казкотерапія як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільників зі зниженим зором. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки та психології : зб. наукових праць.* Камянець-Подільський. Вип. 3. 2015. С. 240–245.

Феоктистова, В. А. *Развитие навыков общения у слабовидящих детей /* под ред. Л. М. Шипицыной. СПб. : Речь, 2005. 128 с.

Черних, Л.А. Готовність до школи старших дошкільників із порушеннями зору як передумова їх соціальної адаптації. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Херсон. Вип.. 5. Т. 1, 2017. С. 203–207.

Шалай, Е. В. *Формирование индивидуального лексикона у дошкольников с нарушением зрения :* автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.03. Москва : Екатеринбург, 2004. 16 с.

Bishop, V. *Teaching visually impaired children.* Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher. 1996.

Fraiberg, S. Separation Crisis in Two Blind Children. *Psychoanalytic Study of the Child,* 1972. № 26.

Mayadas, N. S. Role Expectations and Performance of Blind Children: Practice and Implication. *Education of the Visually Handicapped,* 1972. № 4. P. 45–52.

Norris, M. Spaulding P., Brode F. *Blindness in Children.* Chicago : Chicago University Press, 1957.

Warren, D. H. *Blindness and Early Childhood Development.* New-York : American Foundation for the blind. Inc., 1977. P. 179–201.

References

Andrasian, A. L. (2004). *Muzychno-dydaktychni hry yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti ditei doshkilnoho viku z vadamy zoru* [Musical-didactic games as a means of activating the cognitive activity of preschool children with visual impairments]. avtoref. dys. kand. ped. nauk. [in Ukrainian].

Vavina, L. Remazhevska V. (2008.). *Rozvyvaiemo u dytyny vminnia bachyty: vid narodzhennia do 6 rokov : porady batkam.* [We develop the child's ability to see: from birth to 6 years: advice to parents]. Litera LTD. [in Ukrainian].

Vatamaniuk, H. (2016). Psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannya sotsialno-komunikatyvnoi gotovnosti doshkilnykiv do navchannia u shkoli zasobamy hry. [Psychological and pedagogical aspects of the formation of social and communicative readiness of preschoolers to study at school by means of games]. zb. nauk. prats. Metodyka pochatkovoho navchannia i doshkilnoho vykhovannia, 20 (1), 2, 183–188. [in Ukrainian].

Vertuhina, V. M. (2011). Ihrova diialnist yak zasib pidgotovky ditei z vidkhyleniam zoru do navchannia v zahalnoosvitnii shkoli. [Play activities as a means of preparing visually impaired children to study in secondary school]. Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakl. osvity, 1 (44), 46–49. [in Ukrainian].

Volkova, L.S. (1990). Vyyavleniye i korektsiya narusheniy ustnoy rechi u slepykh i slabovidyashchikh detey. [Detection and correction of speech disorders in blind and visually impaired children]. UOS. [in Russian].

Hrebeniuk, T. M. (2008). Medyko-pedahohichna korektsiia zorovoho sprymannia u doshkilnykiv z vadamy zoru. [Medical and pedagogical correction of visual perception in preschoolers with visual impairments]. [in Ukrainian].

Dehtiarenko, T. M. (2005). Kompleksna systema korektsiino-reabilitatsiinoi roboty v doshkilnomu zakladi dla ditei z porushenniamy zoru [Complex system of correctional and rehabilitation work in a preschool institution for children with visual impairments]. avtoref. dys... kand. ped. nauk. In-t spets. pedahohiky APN Ukrainy. [in Ukrainian].

Kolomieiets, L.M. (2014). Lohopedychnyi suprovid ditei z porushenniamy zoru. [Speech therapy support for children with visual impairments]. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskyy: PP Medobory-2006, 5, 179 – 185. [in Ukrainian].

Kondratenko, S. (2011). Navchalno-korektsiina robota u spetsialnykh doshkilnykh zakladakh dla ditei iz porushenniam zoru. [Educational and correctional work in special preschool institutions for children with visual impairments]. Defektolohiia, 2, 16–19. [in Ukrainian].

Lukashevichene, A. N. (1986). Osobennosti formirovaniya smyslovy storony rechi u slabovidyashchikh doshkolnikov [Peculiarities of the formation of the semantic side of speech in visually impaired preschoolers]. avtoref. dis. kand. ped. nauk. [in Russian].

Nekrasova, I. M. (2002). Psykholohichni osoblyvosti komunikatyvnoi sfery slabozorykh doshkilnykiv z afektyvnoiu povedinkoiu [Psychological features of the communicative sphere of visually impaired preschoolers with affective behavior]. avtoref. dys... kand. psykol. nauk.APN Ukrainy. [in Ukrainian].

Nikulina, G. V. (2006). Formirovaniye kommunikativnoy kultury lits s narusheniyami zreniya [Formation of communicative culture of persons with visual impairments: theoretical-expert]. KARO. [in Russian].

Palamar, O. (2018). Psykholohichni osnovy korektsiinokompensatornoi roboty pry vyvchenni pryrodoznavstva ditmy z porushenniamy zoru. [Psychological bases of correctional work in the study of science by children with visual impairments]. Psychological journal, 8 (18), 131–143. [in Ukrainian].

Palasevych, I. (2014). Korektsiino-reabilitatsiina robota DNZ z ditmy, shcho maiut porushennia zoru. [Correctional and rehabilitation work of primary schools with children with visual impairments]. Liudynoznavchi studii. Vypusk dvadtsiat deviatyi. Pedahohika, 137–147. [in Ukrainian].

Pokutnieva, S. (2014). Kompensatsiia yak osnovna forma rozvytku ditei iz hlybokomy porushenniamy zoru. [Compensation as the main form of development of children with profound visual impairments]. Osoblyva dytyna: navchannia i

vykhovannia, 2, 44–45. [in Ukrainian].

Plaksina, L.I. (1999). Psikhologo-pedagogicheskaya kharakteristika detey s narusheniyami zreniya. [Psychological and pedagogical characteristics of children with visual impairments]. RFOIKP. [in Russian].

Remazhevska, V. (2010). Programi dlya doshkilnikh navchalnikh zakladiv (grup) kompen-suyuchogo tipu dlya ditey z vadami zoru. [Programs for preschool educational institutions (groups) of compensatory type for children with visual impairments]. [in Ukrainian].

Svyrydiuk, T.P. (1984). Podhotovka slabovydiashchyykh detei k shkole. [Preparing visually impaired children for school]. Rad. shkola. [in Russian].

Synova, Ye.P. (2008). Tyflopsykholohiia. [Typhlopsychology]. Znannia. [in Ukrainian].

Solntseva, JI. I. (1967). O nekotorykh osobennostyakh razvitiya slepogo rebenka doshkolnogo vozrasta. [About some features of development of the blind child of preschool age]. Vospitaniye i obucheniye slepogo doshkolnika. 6–10. [in Russian].

Sushkova, G. (2006). Vadi zoru – ne pereshkoda dlya povnotsinnogo rozvitku ditey. [Visual impairments are not an obstacle to the full development of children]. Doshkilne vikhovannya 12. 11 – 13. [in Ukrainian].

Semenyshena, T. O. (2011). Formuvannia movlennievoi hotovnosti ditei starshoho doshkilnoho viku zi znyzhenym zorom do navchannia v shkoli [Formation of speech readiness of children of senior preschool age with the lowered sight to training at school]. avtoreferat dys. kand. ped.. nauk. [in Ukrainian].

Taran, O. (2008). P. Osoblyvosti formuvannia Ya-kontseptsii u slabozorykh doshkilnykiv [Peculiarities of self-concept formation in visually impaired preschoolers]. avtoref. dys. kand. psykol. nauk. In-t spets. pedahohiky APN Ukrainy. [in Ukrainian].

Fedorenko, S. V. (2015). Kazkoterapiia yak zasib rozvytku zv'iaznoho movlennia doshkilnykiv zi znyzhenym zorom. [Fairy tale therapy as a means of developing coherent speech in preschoolers with low vision]. Aktualni problemy korektsiinoi pedahohiky ta psykolohii : zb. naukovykh prats. Kamianets-Podilskyi, 3, 240–245. [in Ukrainian].

Feoktistova. V. A. (2005). Razvitiye navykov obshcheniya u slabovydyashchikh detey. [Development of communication skills in visually impaired children]. Rech. [in Russian].

Chernykh, L.A. (2017). Hotovnist do shkoly starshyykh doshkilnykiv iz porushenniyami zoru yak peredumova yikh sotsialnoi adaptatsii. [Readiness for school of senior preschoolers with visual impairments as a prerequisite for their social adaptation]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, 5. 203–207. [in Ukrainian].

Shalay. E. V. (2004). Formirovaniye individualnogo leksikona u doshkolnikov s narusheniyem zreniya [Formation of an individual lexicon in preschoolers with visual impairment]. avtoref. dis. kand. ped. nauk. [in Russian].

Bishop, V. (1996). Teaching visually impaired children. Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher.

Fraiberg, S. (1972). Separation Crisis in Two Blind Children. Psychoanalytic Study of the Child, 26.

Mayadas, N. S. (1972). Role Expectations and Performance of Blind Children: Practice and Implication. Education of the Visually Handicapped, 4. 45–52.

Norris, M. Spaulding, P., Brode, F. (1957). Blindness in Children. Chicago : Chicago University Press.

Warren, D. H. (1977). Blindness and Early Childhood Development. New-York : American Foundation for the blind. Inc., 179–201.

АНОТАЦІЯ

Наукова стаття включає теоретичне вивчення з проблеми дослідження мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору. Метою наукового дослідження є теоретичне обґрунтування позицій щодо мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору до навчання у шкільних умовах. Завдання статті передбачає теоретичний аналіз наукової літератури з вивчення досвіду класичних та сучасних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, які висвітлюють проблему мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору; визначення основних порушень мовлення; вивчення впливу порушень зору на особливості розвитку мовлення та мовленнєву готовність до школи дітей старшого дошкільного віку. Методами дослідження в нашій роботі є використання наукових експериментальних та методичних джерел з спеціальної педагогіки та психології. Під час аналізу науково-теоретичного дослідження було визначено, що в залежності від тяжкості порушень зору (сліпі, що мають повну відсутність зорового відчуття або діти зі зниженим зором, у яких порушується сприймання кольору, світла) розвиток мовлення в цій категорії дітей набуває своєрідних особливостей, що відповідно впливає на їх мовленнєву готовність до школи. Встановлено, що діти з порушеннями зору (сліпі та зі зниженим зором) мають специфічне сприймання навколишнього світу. Компенсаторні можливості відбувається за допомогою збереженої аналізаторної системи (слуху, тактильного відчуття тощо). Спостерігається порушення предметного, дієвого співвіднесення зі значенням слова; страждає комунікативне мовлення.

Мовленнєва готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями зору передбачає використання спеціально розроблених навчально-корекційних програм. Основою мовленнєвої готовності вважають сформованість у дітей усіх компонентів мовлення фонематичного (сприймання мовлення), фонетичного (звуковимова), лексичного, розуміння смислу слів, збагачений словниковий запас, граматичного, дискурсивного, соціокультурного, етнокультурного.

Ключові слова: мовленнєва готовність, діти старшого дошкільного віку, порушення зору.